

Cserné dr. Adermann Gizella

FELNŐTTOKTATÓ, ANDRAGÓGUS, ANDRAGÓGUS TANÁR?

A felnőttoktatói szakma professzionalizálódásának előzményei

Az élethosszig tartó tanulás modern paradigmája új szakmákat, vagy inkább hivatásokat teremtett. A felnőttkori tanulási folyamatok segítésére szükség van olyan professzionális szakemberekre, akik megfelelő felkészültséggel rendelkeznek e feladat megoldásához. A felnőttek tanulása természetesen nem új keletű jelenség. A felnőtteket tanította az egyház, a néptanítók *alfabetizációs*, iskolapótló foglalkozásokat tartottak számukra, a tudomány és a kultúra megszállott terjesztői felvilágosító előadásokon terjesztették a tudást, és nagy missziót vállaltak fel a népművelők.*

Manapság szinte lehetetlen felsorolni azoknak a körét, akik segítenek a felnőttek tudásának gyarapításában. Tanítják a felnőtteket tanárok, akik a közoktatásban és a szakképzésben dolgoznak, segítik a tudás korszerűsítését jól felkészült, saját szakmájukban jártas szakemberek, de tanulni lehet az interneten, és tanít a média is. Tanulunk mindannyian formális, nem formális és informális módon. A felnőttek tanulási igényének kiterjedése és diverzifikálódása óhatatlanul felveti azt a kérdést, hogy vannak-e olyan szakemberek, akik megfelelő kompetenciával rendelkeznek a felnőttek tanulási folyamatainak segítéséhez.

Az utóbbi években azt tapasztaljuk, hogy a hazai képzési palettán egyre több olyan képzés jelenik meg, ami a felnőttképzéssel kapcsolatos kompetenciák fejlesztésére irányul. Korábban a felnőttek tanulási folyamataival kapcsolatos tudásterületek inkább más képzések egy-egy kurzusaként jelentek meg, vagy tanfolyami formában készültek fel a feladatra azok, akik a felnőtteket tanították. A felnőttek tanulásának támogatására irányuló önálló szakképzettségek megjelenését segítette a felnőtt tanuló oldaláról létező társadalmi szükséglet mellett az andragógia fogalmának és tudományának megjelenése.

Az andragógia kifejezést 1833-ban **Alexander Kapp** német tanár alkotta a felnőttek oktatásának, képzésének jelölésére.** A fogalom sokáig nem terjedt el a köztudatban, bár **Otto Wilmann** 1882-ben ismét említi, majd 1921-ben **Eugen Rosentock**, a frankfurti munkásakadémia tanára újra alkalmazza, de polgárjogot a fogalom használata az 1950-es, 1960-as években teret nyer Európa nagyobb részén és Észak-Amerikában. Ugyanebben az időben vált elfogadottá az UNESCO nemzetközi fórumain is.

Az andragógia fogalmára a következő definíciót adja a Felnőttoktatási és -képzési lexikon:† „...a felnőttek nevelésének-önnevelésének, tanításának és önképzésének alapelveit összefoglaló elmélet és a hozzá kapcsolódó gyakorlat”. Az andragógia tudománya hazánkban is egyre inkább elfogadottá vált, a pedagógiához fűződő viszonyának tisztázására is egyre több erőfeszítés történik, mióta **Knowles** 1968-ban, határozottan szembe állította a pedagógiával. Bár szakmai körökben közel sincs egyetértés az andragógia és a pedagógia viszonyáról, a gyakorlat és a képzési struktúra egyaránt az andragógia és a pedagógia szétválasztását képezi le.

A hazai képzési paletta áttekintéséhez még két, az andragógiához kapcsolódó fogalom értelmezése szükséges, ezek a felnőttoktatás és a felnőttképzés. „*A felnőttoktatás – szűkebb értelemben – a felnőtt nevelés azon*

*T. Kis Tamás: *Túlélés, alkalmazkodás és/vagy innováció. Kultúra és Közösség*, 2009. II. szám, 7–11. o.

**Vö. Zrinszky László: *A felnőttképzés tudománya. Bevezetés az andragógiába*. Budapest 1995. 118. p.

†*Felnőttoktatási és képzési lexikon*. Magyar Pedagógiai Társaság. OKI, Budapest, 2002. 35. o.

területe, amelyben a nevelés döntően az ismeretnyújtáson és az ismeretelsajátításon keresztül valósul meg.”*A felnőttképzés fogalmát a fent említett lexikon az alábbiakban adja meg:** „...a felnőttképzés a felnőttek céltudatos és tervszerű fejlesztésére irányuló tevékenységeknek azt a komplexumát foglalja magába, amelyben meghatározott kompetenciák kiművelése kap hangsúlyt. Szűkített értelemben a felnőtteknek – rendszerint hivatalosan is elismert szakmai végzettséget is kínáló – szakmai kiképzését, továbbképzését és átképzését nevezik.”

A képzési kínálat elemzése szempontjából a fenti definíciók helyett érdemesebb egy tágabb meghatározást használni, amelyet megerősített 1997-ben az UNESCO V. Felnőttoktatási Konferenciája Hamburgban: „...a felnőttképzés azoknak a tanulási folyamatoknak az összességét jelenti, legyenek azok iskolarendszerűek vagy mások, amelyek által az emberek – akiket felnőttnek tekint az a társadalom, amelyhez tartoznak – fejlesztik képességeiket, gazdagítják tudásukat, magasabb szintre emelik szakmai, technikai képzettségüket, vagy amely által új irányba fordulnak, hogy egyéni és társadalmi szükségleteiket kielégítsék”.† Ez a meghatározás nem tesz különbséget a felnőttoktatás és felnőttképzés között, mindkettőt magában foglalja. A továbbiakban az egyes képzések bemutatásánál – ha az elnevezésben van is különbség – szinonim értelemben fogjuk használni a felnőttoktatás és felnőttképzés kifejezéseket.

Az élethosszig tartó tanulás szakembereinek képzése ma Magyarországon

A felnőttoktatáshoz professzionálisan értő szakemberek képzése a hazai felsőoktatásban, ahogy erre a korábbiakban utaltunk, a népművelő képzéssel intézményesült, 1956-tól Debrecenben, majd 1961-től az ELTE-n is folyt ilyen képzés, mely később főiskolai szinten művelődésszervező, egyetemi szinten kulturális menedzser képzésre változott.‡ A felsőoktatásban a *bolognai-folyamat* jelentős változást hozott a hagyományos képzési struktúrában. Megszűntek a hagyományos kultúráközvetítő szakok, helyettük 16 felsőoktatási intézmény konzorciumának összefogásából született egy új alapszak: az *andragógia*. A szakon diplomát szerző hallgatók andragógusok lesznek. Az andragógus fogalmat a többször idézett lexikon azonosítja a felnőttoktatással.§

Az andragógia szak megszüntetve megőrzött több korábbi szakot, amelyek nem maradhattak önállóak a felsőoktatás átalakulási folyamatában. Mindegyik megszüntetve megőrzött szak közös jellemzője volt, hogy tartalmában hangsúlyosan megjelentek andragógiai problémák. Ezek voltak a személyügyi szervező, a munkavállalási tanácsadó és a művelődésszervező szakok, ezért logikus volt az a törekvés, hogy az andragógia alapszak szakirányként létezzen tovább. Ugyanakkor az andragógia alapszak létesítésekor létrejött egy negyedik szakirány is, nevezetesen a felnőttképzési szervező, ami új lehetőséget kínál a felnőttképzési piacon elhelyezkedni kívánók számára.

A bolognai folyamatban az új szak előzményeként több felsőoktatási intézmény tudott építeni a szakirányú továbbképzési szakként korábban létező felnőttoktatási szakértő szakra. A szak diplomával rendelkezők számára tette lehetővé speciális felnőttképzési kompetenciák elsajátítását. (A szakirányú továbbképzési szakok elnevezése 2009-ben átalakult, a „szakértő” megnevezés kikerült a szakképzettségek megjelöléséből,

**Felnőttoktatási és képzési lexikon*. Magyar Pedagógiai Társaság. OKI, Budapest, 2002. 172. o.

***Felnőttoktatási és képzési lexikon*. Magyar Pedagógiai Társaság. OKI, Budapest, 2002. 163. o.

†**Sz. Tóth János szerk.:** *Európa kézikönyv az élethosszig tartó tanulásról: dokumentumok, szervezetek, programok az emberierőforrás-fejlesztés, a felnőttképzés, a közösségi művelődés és az ifjúsági programok terén*. Budapest, Magyar Népfőiskolai Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar a Társadalomelméleti, Közművelődési és Felnőttképzési Intézete, 2001. 143. o.

‡Bővebben ld. **T. Kiss Tamás:** *A népművelőtől a kulturális menedzserig: fejezetek a népművelőképzésfejlődéstörténetéből*. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2000.

§*Felnőttoktatási és képzési lexikon*. Magyar Pedagógiai Társaság. OKI, Budapest, 2002. 39. o.

így eredeti formájában nem működik tovább ez a képzés.) Az andragógia alapszak sikeres megindulása után a már említett konzorcium együttműködésével történt meg az andragógia mester szak létesítése, meglehetősen rugalmas belépési feltételekkel. Az andragógia mesterszak kapuinak szélesre tárását indokolja, hogy a felnőttképzések különböző területein sokféle alapképzettséggel rendelkező szakember munkálkodik, akinek éppen az andragógiával kapcsolatos tudása hiányzik.

A tanárképzés bolognai-rendszerű átalakulása során is képbe került a felnőttképzés, mivel várhatóan a tanár szakon végzők sem kizárólag a közoktatásban fognak dolgozni. A szaktárgyaikat felnőttképzésben is tanítani kívánó jövőbeni tanárok számára nyílt egy olyan lehetőség, hogy a csak második tanár szakként felvehető andragógus tanár szakon tanár–andragógus tanár MA szintű diplomát szerezzenek. A felnőttek tanulási igényeinek kiterjedtebbé válására a képzők képzésével reagált a szakképzés is, 2008-ban megjelent az Országos Képzési Jegyzékben a felnőttoktató emelt szintű szakképesítés.

Az alábbiakban megkíséreljük a fenti képzések összehasonlítását. Tesszük ezt egyrészt az azonosságok és a különbségek kimutatására, különös hangsúlyt fektetve a képzési célokra és a képzési tartalmakra, az elsajátítandó kompetenciákra, másrészt azért, hogy megpróbáljunk segíteni a képzések potenciális klienseinek a kínálatok közti eligazodásban.

A vizsgált szakok létrejötte időrendben

Bologna előtt – szakirányú továbbképzés az andragógia területén

A hazai felsőoktatásban elsőként a nevében is a felnőttképzésre utaló, oklevelet adó szakként a felnőttoktatási szakértő jelent meg. A felnőttoktatási szakértő szakirányú továbbképzést a 12/1997. (II.18.) MKM rendelet alapján indította több felsőoktatási intézmény. 2004. szeptember 1-től a szakirányú továbbképzési szakok – így a felnőttoktatási szakértő szakirányú továbbképzési szak indítása is – az intézmények saját hatáskörébe került át. Azóta a palettán újabb felnőttoktatáshoz és képzéshez kapcsolódó szakirányú továbbképzési szakok jelentek meg, az Oktatási Hivatal 2009-ben készült listájáról példaként említjük a „*felnőttképzési fejlesztő*” vagy a „*felnőttképzési akkreditációs tanácsadó*” szakokat.*

A felnőttoktatási szakértő szak megnevezésének átalakulását eredményezte az Oktatási Hivatal által 2009. szeptember 22-én a felsőoktatási egyetemek rektorainak írt levél, amely szerint „*Az egyes szakértői tevékenységekkel való ütközés feloldása érdekében az Oktatási Hivatal kezdeményezte egyes, már létesített szakirányú továbbképzések képzési és kimeneti követelményeinek oly módon történő módosítását, hogy a képzés elnevezése és az azon megszerezhető szakképzettség ne tartalmazza a „szakértő” kifejezést.*” A levél melléklete tartalmazza a korábbi szakértői szakok új elnevezését. A *felnőttoktatási szakértő helyett a felnőttoktatási menedzser* elnevezés használatát javasolja a Hivatal. Ennek a szaknak a létesítése még folyamatban van, ugyanakkor a BME létesítette a korábbi felnőttoktatási szakértőhöz hasonló tartalommal a „*felnőttoktatási fejlesztő*” szakot. A továbbiakban ezt a szakot is elemzésnek vetjük alá.

Andragógia szakok létesítése a bolognai képzési rendszerben

Az *andragógia alapszak* a MAB 2005/6/X/1/14 sz. határozata nyomán indulhatott el 2006-ban négy szakiránnyal, amelyet a fentiekben felsoroltunk. Ezek közül a továbbiakban a felnőttképzési szervező szakirány sajátosságait fogjuk vizsgálni, mivel ez a szakirány nyújt lehetőséget azoknak, akik a felnőttek tanulásának tervezésével, szervezésével, a felnőttképzések adminisztratív és gazdasági feltételeinek megteremtésével kívánnak foglalkozni.

*Forrás az Oktatási Hivatal honlapja: <http://www.oh.gov.hu/download.php?docID=2684> (2009.11.01.)

Két évvel később az *andragógia mesterszak* létesítését a MAB 2007/6/VIII/3/7 sz. határozatában támogatta, ennek alapján megjelentek a szak képzési és kimeneti követelményei. Annak ellenére, hogy az andragógia alapszakon csak 2009-ben végeztek az első hallgatók, éppen a rugalmas belépési feltételek miatt az andragógia mesterszak már 2008-ban elindulhatott.

Az *andragógus tanár* – csak második tanári szakképzettséggént felvehető – mesterszak indításának engedélyezése 2007 végén történt meg a tanárképzés átalakulásának, mester szintre emelésének részeként.

OKJ-s andragógia képzés

A *felnőttoktató emelt szintű szakképzés*, ahogy fent említettük, 2008-ban jelent meg az OKJ-ban. 2008-ra tehát öt, a felnőttoktatás szakembereit közvetlenül felkészítő lehetőség közül választhattak azok a jelentkezők, akik a tudásukat az andragógiát középpontba állító képzésekben kívánták gyarapítani.

Képzési célok és kimeneti kompetenciák az andragógus képzésekben

Az alábbiakban a képzési hierarchia szintjei szerint vizsgáljuk az andragógiai típusú képzéseket, összehasonlítva képzési céljukat és az elsajátítandó kompetenciákat.

Andragógia alapképzési szak

Az alapszak célja olyan andragógusok képzése, akik a neveléstudományi, a pszichológiai, a jogi, a közgazdasági és a szociológiai tudásuk, valamint az állami, önkormányzati, a vállalkozói, a civil és a nonprofit szervezetekről és intézményekről, a munkaerőpiac és a munkavállalás kapcsolatáról szerzett ismereteik alapján – szakirányú felkészültségüknek megfelelően – képesek a közművelődés, a közgyűjtemény területén, településeken, intézményekben, szervezetekben és közösségekben, a felnőttképzés különböző szinterein közvetlen tervező, szervező, értékelő, irányító, illetve animátori, tanácsadói munkakörök ellátására, és a humán erőforrás-gazdálkodással kapcsolatos feladatok végzésére. A végzettek kellő mélységű elméleti ismeretekkel rendelkeznek a képzés második ciklusában történő folytatásához.

Ha az andragógus szót felnőttoktatónak fordítjuk le, akkor a célmegjölésben azt látjuk, hogy a végzettek igen sokféle feladatot láthatnak el, de ezek között az oktatás nem szerepel. Az alapszakon végzett andragógus tervezheti, szervezheti, értékelheti, irányíthatja a felnőttképzéseket. Ugyanakkor a célmegjölésben megjelennek az előd szakok (művelődésszervező, személyügyi szervező, munkavállalási tanácsadó) képzési céljai, illetve annak redukált változatai. Erre utal a közművelődés, a közgyűjtemény, mint lehetséges munkavégzési szintér említése vagy a humán erőforrás gazdálkodási, tanácsadói feladatokra alkalmassá válás az alapszak képzési céljaiban.

Vizsgáljuk meg, hogy a felnőttképzési szervező szakirány leírása tartalmaz-e specifikusabb elemeket! A képzési és kimeneti követelmények szerint a felnőttképzési szervező szakirányon végzettek képesek a tanítás-tanulás teljes folyamatát tervezni, szervezni és irányítani. Alkalmassak a felnőttképzés iránti szükségletek felmérésére, a változó igényekhez igazodó tananyag-fejlesztésre, a tanulásszervezés különböző módjainak alkalmazására és magas szintű felnőttoktatás-módszertani kultúrával rendelkeznek. Képesek a képzési folyamat értékelésére, a képzési folyamat működtetésére értékálló minőségbiztosítási rendszerben.

Milyen speciális kompetenciákkal rendelkezik a felnőttképzési szervező szakirányon végzett hallgató a felnőttoktatás területén? A dokumentum szerint nemcsak tervező, szervező, értékelő, irányító feladatokat tud ellátni, de képes tananyagfejlesztésre, a tanulásszervezés különböző módjainak alkalmazására. Ez utóbbiak azt sugallják, hogy valóban felnőttoktatóként képes tevékenykedni, amit megerősít, hogy magas szintű felnőttoktatás-módszertani kultúrával is rendelkezik, ugyanakkor sehol nincs direkt utalás arra, hogy milyen oktatói feladatokat láthat el a végzettség birtokosa.

Az andragógia mesterképzési szak

A képzés célja olyan andragógusok képzése, akik megszerzett társadalomtudományi ismereteik birtokában alkalmasak az európai közösséghez, a fejlett országokhoz való felzárkózás támogatására, és a felnőttoktatás és képzés feltételeinek differenciált fejlesztésére. Ismerik a leghátrányosabb helyzetű rétegek és csoportok társadalmi beilleszkedésének problémakörét, és képesek oktatási–képzési intézmény-, eszköz- és módszerfejlesztésre, valamint a tanulási lehetőségekhez való fizikai és virtuális hozzáférés támogatására. Felkészültek tanulmányaik doktori képzés keretében történő folytatására.

A mesterképzési szak célmegjelölése sem a felnőttek tanítási feladatainak ellátására való felkészítést állítja a középpontba, hanem egyrészt ennél bonyolultabb feladatok ellátására alkalmas szakemberek kiképezését jelöli meg kimenetként (ld. az európai közösséghez való felzárkóztatás támogatása, stb.), másrészt specifikus kompetenciákat fejlesztését jelöli meg, mint például a leghátrányosabb helyzetű csoportok társadalmi beillesztésének segítése.

A magasabb rendű végzettségre utal a felnőttképzés intézményeinek, módszereinek és eszközeinek fejlesztésére való alkalmasság. Mindezekkel együtt direkt utalás arra, hogy a felnőttek tanítására készítene fel, a célmegjelölésben nem található, a hangsúly sokkal inkább a felnőttek tanulási feltételeinek optimalizálásán van. Erre utal a tanulási eredmények alábbi, „kompetencia-szerű” megközelítése. *A mesterképzési szakon végzettek alkalmasak:*

- rendszerszerűen és kreatívan foglalkozni az andragógia új és összetett problémáival,
- a felnőttképzésben társadalmi, politikai, gazdasági döntések előkészítésére,
- következtetéseiket és javaslatukat szakmai és nem szakmai közönségnek bemutatni,
- önálló tudományos munkák létrehozására,
- az andragógia mélyebb összefüggéseinek megértéséhez szükséges információ-források felkutatására, a társtudományok eredményeinek értelmezésére és felhasználására,
- új információk gyűjtésére, a felmerülő új problémák, új jelenségek kritikus feldolgozására,
- eredeti ötletekkel és önálló tevékenységgel hozzájárulni a felnőttképzéssel kapcsolatos speciális problémák megoldásához,
- felnőttképzések és képző intézmények menedzselésére,
- a felnőttképzésben adekvát célok megfogalmazására,
- a célok elérését szolgáló andragógiai folyamatok megtervezésére és kivitelezésére,
- teljesítményértékelési és minőségbiztosítási rendszerek működtetésére.

Tanár–andragógus tanár

A képzés célja olyan, a felnőttképzés elméletében jártas, gyakorlati megoldásokra felkészült, innovációra fogékony tanárok képzése, akik a képzéshez kapcsolódó önfejlesztés révén az élethosszig való tanulás segítésében a közoktatás, a szakképzés és a felnőttoktatás bármely területen részt tudnak venni. A képzés felkészít a tanulmányok doktori képzésben történő folytatására. Az andragógus tanár szakot csak második vagy további tanári szakképzettségként lehet felvenni, amely *a közoktatásban, a szakképzésben, illetve a*

művészeti nevelésben-oktatásban egyaránt alkalmazható, speciális, pedagógiai jellegű tanári szakképzettségek kategóriájába tartozik. A képzés céljaiban kiemelten szerepel, hogy a diploma birtokosai a tanulási folyamatok segítésében tudnak részt venni, a klasszikus, tudásátadó tanár szereppel szemben a hangsúlyt a tanuló tevékenységére helyező és azt támogató funkciók betöltésére helyezik.

*Szakirányú továbbképzés**

Az alábbiakban a „*felnőttoktatási fejlesztő*” szakirányú továbbképzési szak dokumentumait vizsgáljuk, mivel a fent említett „*felnőttoktatási szakértő*” ún. kifutó képzés, ezért célszerűbbnek tartjuk egy érvényes képzést bevenni az elemzésbe.

Felnőttoktatási fejlesztő szakirányú továbbképzési szak: A szak létesítési dokumentumában nem a képzés célja, hanem a szakképzettség alkalmazása szerepel. A felnőttoktatási fejlesztő a felnőttképzés, illetve az élethosszig tartó tanulás bármely területén oktatóként, program- és tanterv-tervezőként, irányítóként, szervezőként foglalkoztatható. A szóban forgó szakirányú továbbképzés létesítési dokumentumában egyértelmű utalás van arra, hogy a diploma birtokosa oktatóként foglalkoztatható a felnőttképzésben.

Elsajátítandó kompetenciák: *A képzés célja olyan szakemberek képzése, akik ismerik a felnőttképzés történeti és jelenlegi változásait, megalapozott tudással rendelkeznek a felnőttoktatás tartalmi, pszichológiai, pedagógiai hátteréről, akik felkészültek a felnőttkor pszichikus sajátosságainak, az egyéni problémáknak és az adott társadalmi környezetnek a figyelembevételével a felnőttoktatási folyamatok tervezésére, szervezésére, irányítására, értékelésére, akik jártasak a felnőttkori tanulás és fejlődés támogatásának módszertanában, akik jogi és szervezési ismeretek birtokában felkészültek az akkreditációs eljárásokat végzésére, szervezésére, ellenőrzésére.*

OKJ-s felnőttoktató képzés

Felnőttoktató (OKJ): 6114001000000000): A felnőttoktató felsőfokú képzettségű felnőttképzési szakember, aki az iskolai rendszerű, és/vagy az iskolarendszeren kívüli intézményrendszerben, felnőtt és/vagy szakképzési programokban oktatási/képzési/nevelési tevékenységet végez, azokkal kapcsolatosan tervezési, szervezési és értékelési feladatokat old meg. A szakképesítés szintje: emelt szintű szakképesítés, amellyel felnőttoktatói munkakört lehet betölteni. A fentiekből kitűnik, hogy a felnőttoktató tanári feladatokat láthat el a felnőttképzésben.

Milyen előfeltételek szükségesek a különböző képzésekbe való belépéshez?

Andragógia alapképzési szak

Az andragógia alapszak belépési feltétele az érettségi bizonyítvány, a többi, fent bemutatott képzésre csak diploma birtokában lehet bejutni. A felvételi pontokat az alábbiakból választott két tárgy eredményeiből számolják: biológia, idegen nyelv, magyar, matematika, történelem. Természetesen lehet jelentkezni andragógia alapszakra már meglévő diploma birtokában is, de a diplomával rendelkezőknek érdemes mérlegelni, hogy az alap, a mester vagy a tanárképzést célszerű-e választaniuk.

Andragógia MA szak

Ahogy feljebb is említettük, az andragógia MA szak kapuit tágra nyitotta. A bemenethez feltétel nélkül elfogadott alapszakok az andragógia BA mellett azok, amelyek az alapszak elődei voltak, illetve amelyek a

**Szakirányú továbbképzés.* Felsőfokú végzettségre és szakképzettségre épülő olyan újabb végzettséget nem adó képzés, amely speciális szakirányú szakképzettséget tanúsító oklevél kiadásával zárul. A szakirányú továbbképzésben legalább hatvan kreditet kell és legfeljebb százhusz kreditet lehet megszerezni. A képzési idő legalább két, legfeljebb négy félév.

<http://www.felvi.hu/felveteli/fogalomtar/!Fogalomtar/index.php?betu=S>

szakirányokban tovább élnek, ilyenek a főiskolai szintű személyügyi szervező, munkavállalási tanácsadó, művelődésszervező alapszak, illetve ezek egyetemi megfelelői. Ugyanakkor a képzésre feltételekkel be lehet lépni bármely főiskolai, egyetemi, BA, BSc diplomával, ha a jelölt rendelkezik a bölcsész alapképzés 10, illetve a pedagógiai–pszichológiai alapozás 20 kreditjével, illetve ennek hiányában vállalja, hogy 2 félév alatt a hiányzó előtanulmányi feltételeket teljesíti.

Andragógus tanár szak

A tanár–andragógus tanár bemenetéhez elfogadott bármely főiskolai vagy egyetemi szintű tanári vagy más pedagógusi szakképzettség, beléphetnek tanító, szociálpedagógus, gyógypedagógus, szakoktató alapképzési szakokon oklevelet szerettek, illetve ennek megfelelő korábbi főiskolai szintű végzettségűek, illetve más tanári MA-n megkezdett tanulmányokat folytatók.

Felnőttoktatási fejlesztő szakirányú továbbképzés

A felnőttoktatási fejlesztő szakirányú továbbképzésre való felvétel feltétele alapképzésben (BSc/BA) szerzett pedagógus végzettség és szakképzettség; vagy bármely képzési területen, bármely alapszakon szerzett végzettség és szakképzettség és a (felnőtt)oktatásban eltöltött három éves gyakorlat.

Felnőttoktató OKJ-s képzés

A felnőttoktató OKJ-s képzés belépési feltétele felsőfokú végzettség. Mivel a felsőfokú végzettség, mint belépési kritérium esetleg félreértésekre adhat okot, célszerű tisztázni ezt a fogalmat.*

A képzésekre való belépés feltételeinek összehasonlítása

Amennyiben a különböző típusú képzésekbe történő belépés feltételeit összevetjük, akkor azt tapasztaljuk, hogy a legköztöttebb belépési feltételek a tanár–andragógus tanár szakon vannak meghatározva, ahova vagy pedagógus diplomával, vagy tanári diplomát eredményező szakokon folytatott tanulmányok mellett lehet jelentkezni. Szintén van pedagógiai végzettséghez, ennek hiányában oktatási tapasztalathoz kötött előfeltétel a vizsgált szakirányú továbbképzésre való bejutásnál. A pedagógiai előképzettséggel illetve az oktatói gyakorlattal nem rendelkezők számára viszont nyitott az andragógia alapszak, az andragógia mester szak és az OKJ-s felnőttoktató képzés.

Azonosságok és különbségek a képzések célcsoportjaiban

A fentiekből úgy látszik, hogy a képzések látszólag nem céloznak meg különböző célcsoportokat, végül mégis kimutathatók olyan különbségek, amelyek meghatározzák a képzés szintjének, illetve típusának megjelölését. Megjegyezzük, hogy az alapképzési szakkal ezen a helyen nem foglalkozunk, mivel a belépés feltétele a többi vizsgált szaktól eltérően érettségi bizonyítvány. Nézzük a következő példákat. Az OKJ-s felnőttoktató képzésbe való belépés feltétele sokban megegyezik a mester szakra való belépés feltételeivel, mindkét esetben felsőfokú végzettség. Azonban az OKJ-s képzés a végzettség szintjével összhangban több ponton eltér a mesterképzéstől, az előírt tanulmányi idő rövidebb, nem kell hiányzó előismereteket pótolni, illetve az előismeretek meglétét igazolni, és nem kell nyelvvizsgát tennie a bizonyítvány megszerzéséhez a hallgatónak. Az alacsonyabb általános követelményeknek megfelelően a képzés nem ad újabb diplomát, de új szakképzettséget igen. A szakirányú továbbképzéshez szintén felsőfokú végzettségre, azaz egyetemi vagy főiskolai, bolognai-rendszerű alap vagy mesterképzésben szerzett diplomára van szüksége

**Felsőfokú végzettség.* A „hagyományos” képzési rendszerben a főiskolai és egyetemi alapképzésben, a többciklusú képzési rendszerben pedig az alapképzésben és mesterképzésben, illetve a doktori képzésben szerzett végzettség, mely elsősorban a munkavállalás szempontjából mérhető. <http://www.felvi.hu/felveteli/fogalomtar!/Fogalomtar/index.php?betu=F>

a jelentkezőnek, de a bemeneti követelmények szűkítik a lehetséges jelöltek körét (pedagógus végzettség, ennek hiányában három éves gyakorlat a felnőttképzésben). A képzési típus és szint megválasztását olyan tényezők is befolyásolják, hogy szeretne-e egy meglévő alapszak vagy a régi típusú főiskolai képzés szintjét emelő dokumentumot szerezni a jelentkező, amennyiben igen, úgy mester szakra ajánlott beiratkoznia. A szakirányú továbbképzések kapcsán említettük a továbbtanulni szándékozó pedagógusokat. Számukra, és csak számukra nyitott a tanár–andragógus tanár mesterképzési szak. Az andragógus tanár szakot azoknak érdemes választaniuk, akik szaktárgyaikat felnőttképzésben (is) tanítani kívánják, vagy tanítják jelenleg is.

Tantárgyak, tanulási tartalmak a vizsgált képzésekben

Andragógia alapszak – felnőttképzési szervező szakirány

Az andragógia alapszak jellegéből adódóan alapozó ismeretekből és szakmai törzsanyagból épül fel. Az alapozó ismeretek részben az általános bölcsész alapozást szolgálják, így a filozófiatörténet, a társadalmi ismeretek, a kommunikáció, az informatika, a könyvtárhasználati ismeretek, valamint a pedagógiai és pszichológiai modulok jelennek meg a képzések tantervében, kiegészítve az Európa tanulmányok modulal. A szakmai törzsanyag fő tanulmányi területei között találjuk az andragógia alapjait, az andragógia történetét, a művelődéstörténetet, az emberi erőforrás fejlesztés elméletét, a felnőttoktatási rendszerek, munkaerőpiaci képzések megismerését. A felnőttképzési szervező szakirány speciális tudás és kompetencia területei az oktatásmarketing – piackutatás; a felnőttképzések tervezése; a felnőttképzés jogi szabályozása; a felnőttképzés módszertana és eszközrendszere.

Andragógia mesterképzési szak

Mivel az andragógia mesterképzési szak diszciplinárisan és logikájában az andragógia alapszakra épül, a mesterszak alapozó ismeretkörei építenek a korábban megszerzett előzetes tudásra. A mester szintű alapozás fő ismeretkörei: az andragógia közgazdaságtani, politológiai és jogi aspektusai, az andragógia filozófiai, antropológiai, társadalomelméleti, tudományelméleti és etikai kérdései, kutatás a felnőttoktatásban (statisztikai elemzések). A szakmai törzsanyag kötelező ismeretkörei: andragógiai elméletek (gazdasági, humán erőforrás-fejlesztési, tanuláselméleti, kommunikációs aspektusok), a felnőttképzés mentálhigiénéje és ergonómiája, pályaorientáció-pályakorrekció, felnőttképzési curriculum-tervezés, kompetencia-alapú és moduláris képzések fejlesztése, a felnőttoktatás didaktikája és módszertana (tanítási, tanulási módszerek, ICT, teljesítményértékelés, APL, APEL), a képzés értékelése, minőségfejlesztése. Differenciált szakmai ismeretek: szociálandragógia, felnőttképzési intézmények vezetése és irányítása, projektmenedzsment, andragógiai kompetenciák (moderálás, csoportvezetés, mentorálás, animálás) fejlesztése.

Ha összevetjük az alap és a mesterképzés tartalmát, akkor megállapíthatjuk, hogy a mester szak ismeretkörei részben elmélyítik az alapszakasz tudásterületeit így például az andragógiai elméletek tárgykörében, a felnőttképzési szervező szakirányon szerezhető tudást a curriculum tervezés speciális kérdéseiben vagy a didaktika-értékelélmélet területén, másrészt bővítik az alapképzésben elsajátított tudást (mentálhigiéné, ergonómia, pályaorientáció, szociálandragógia témakörökben), és a magasabb szintű végzettségnek megfelelően felkészítenek intézmények vezetésére is. A mesterszak doktori képzésre felkészítő funkcióját erősíti többek között a tudományelméletek és a statisztikai elemzések beiktatása a képzésbe.

Tanár–andragógus tanár

Mivel az andragógus tanár szak, ahogy fent említettük, csak második vagy további tanári szakképzettségként választható, a belépő hallgatók általában nem rendelkeznek andragógiai előtanulmányokkal, ezért

a képzés ismeretköreiben megjelennek az alapozó tudásterületek, úgymint az andragógia tudománya, a felnőttkori tanulás szükségessége, a felnőttképzés kialakulásának történelmi, társadalmi, gazdasági okai. A felnőttképzés elmélete, a felnőttek tanulása, a felnőttoktatás/-képzés rendszerei, szervezetei, szereplői, jellemző szektorai, hazai és nemzetközi szabályozása szintén ehhez a területhez tartozik.

Inkább a mesterképzés tanulmányi területeihez állnak közelebb az alábbi kurzusokkal lefedhető képzési tartalmak: humán erőforrás-fejlesztési, -gazdálkodási stratégiák a felnőttképzés és a művelődés világában, karriertervezés, vezetéselméleti alapok, szervezet- és munkaerő-fejlesztés éppúgy, mint a felnőttképzés oktatás- és szolgáltatásmarketingje és a piackutatás alapvető módszerei.

A felnőttképzés tanárképzésben tárgyalandó szociológiai aspektusait a mesterképzésben a szociálandragógia tartalmazza, ezeket részletezik az alábbi módon az andragógus tanári képzési és kimeneti követelmények: a felnőttoktatás/-képzés szociológiai vonatkozásai; a tudás és a tanulás társadalmi meghatározottsága; az emberi tőkébe való beruházás elmélete; képzettségi és társadalmi hierarchia; a felnőttoktatás/-képzés mentálhigiénés és szociális funkciói, kapcsolat a társadalmi mobilitással, élethosszig tartó tanulás. A tanárképzés fontos elemét képezik a szakmódszertani ismeretek, ezek magukban foglalják a felnőttek tanulásának, tanításának alapkérdéseit, beleértve a hagyományos és új stratégiákat és módszereket, valamint a felnőttoktatók kompetenciáit.

Az itt bemutatott tudástartalmak alapján állítható, hogy az andragógus tanár szakterületi ismeretei jórészt az andragógia alapszak és a mesterszak tananyagából vezethetők le. Természetesen a tanár szakot indító intézményeknek módjában áll a hangsúlyokat az elméleti kérdések helyett a módszertannal kapcsolatos kompetenciák fejlesztésére koncentrálni. Az andragógus tanár képzésben a gyakorlat színtere meghatározott, a KKK szerint a gyakorlati ismereteinek mélyítése a felnőttképzés gyakorló szinterein történik.

Felnőttoktatási fejlesztő szakirányú továbbképzés

A szakirányú továbbképzés fő tanulmányi területei a szociológia (ezen belül általános szociológia, oktatás-szociológia, a szociológia kutatás módszertana és elemzés-módszertan); az andragógia tudásterületéről az alapok, az andragógia pszichológiája és didaktikája, a távoktatás és e-learning témakörei; a közgazdasági és jogi modulon belül az oktatás mikro és makroökonómiája, jogi szabályozása, a nonprofit intézmények működése mellett helyet kapnak a marketing és PR ismeretek is. A gyakorlati képzés részben tréningeket, részben külső szakmai gyakorlatot jelent, de a dokumentumban nincs részletezve, hogy milyen helyszínen és milyen tevékenységet jelent a gyakorlat.

Ha a felnőttoktatás fejlesztő képzés tartalmát összevetjük az andragógia alap szak felnőttoktatási szervező szakirányával, a mester és tanár szakkal, azt tapasztaljuk, hogy a tudásterületek jelentős átfedést mutatnak elsősorban a gyakorlati jellegű tudás fejlesztése területén. A teljesség igénye nélkül néhány példa: mindegyikben megjelennek az andragógiai didaktika, az e-learning, a távoktatás, a marketing témakörei, ugyanakkor az andragógia mesterszak a tárgyalt szakirányú továbbképzéshez képest inkább tudományosan közelíti a felnőttek tanulásának kérdéseit, míg az andragógus tanár képzésében nagyobb hangsúlyt kapnak a szakmódszertani ismeretek, míg a szakirányú továbbképzésben olyan hangsúlyok és tudásterületek jelennek meg, amelyeknek birtokában döntést tud hozni a végzettség birtokosa arról, hogy az adott szociológiai és gazdasági feltételek mellett hogyan lehet hatékony képzéseket indítani.

Felnőttoktató OKJ-s képzés

A képzés során oktatott szakmai modulok: A felnőttképzés stratégiai- és feltételrendszere; Általános célú felnőttképzés, kulcskompetenciák, felnőttképzési szolgáltatások; A szakképzés tartalma és rendsze-

re; Az andragógia elmélete, a felnőttoktatás módszertana; A képzési folyamat tervezése, irányítása, minőségbiztosítás. A felnőttképzés stratégiai és feltételrendszerével foglalkozó modulban az emberi erőforrásfejlesztés alapvető kérdései, a hazai szakképzés és foglalkoztatáspolitikai, a felnőttképzés irányítása és területi tervezése, finanszírozási és intézményrendszere, jogszabályi környezete képezik a tanulmányok gerincét. Általános célú felnőttképzés, kulcskompetenciák, felnőttképzési szolgáltatások modul keretében a munka és a felnőtt lét világában szükséges kompetenciák fejlesztése, a karriertervezés és tanácsadás, a felnőttképzési szolgáltatások a hangsúlyos tudásterületek.

A szakképzés tartalma és rendszere a modul címének megfelelően az európai és hazai képesítési keretrendszerekkel, az OKJ-val, a vizsgarendszerrel, a szakképesítő bizonyítványok rendszerével és az Europass rendszerrel foglalkozik egyebek mellett.

Az andragógia elmélete, a felnőttoktatás módszertana tartalmazza az andragógia elméleti és történeti alapjait, a felnőttoktatás pszichológiai hátterét, az andragógiai didaktika és módszertan fő kérdéseit, a távoktatással, e-learninggel, digitális tanulással kapcsolatos tudnivalókat.

A képzési folyamat tervezése és irányítása címet viselő modul szervezési, vezetési alapismereteket, pénzügyi, marketing és reklámsmereteket kíván nyújtani a hallgatónak, de megjelenik az alapidokumentumban felsorolt tudáselemek között a curriculum tervezés, program- tananyag és taneszköz készítés, a minőségbiztosítás és a pályázatírás.

Ha a felnőttoktató OKJ-s képzés tartalmait összehasonlítjuk a többi, e tanulmány keretei között tárgyalt képzéssel, megállapítható, hogy a legrövidebb képzési idejű OKJ-s képzés érinti a legtöbb és leggyakorlatiasabb tudásterületet. Alapvetően a felnőttképzési törvény szerinti feladatokból vezeti le az alapidokumentumokban megjelölt tanulási tartalmakat. Sajátossága, hogy nagy hangsúlyt fektet a szakképzésre és a kompetenciafejlesztésre, kevesebb teret szán az elméleti stúdiumoknak.

Az andragógiával kapcsolatos szakok népszerűsége a képzési palettán, fejlesztési feladatok

Az alapképzésben az andragógia szak kezdettől fogva igen népszerű volt a jelentkezők körében. A 2010-es jelentkezési adatok alapján – akárcsak az előző évben – az andragógia az első helyre történt jelentkezések alapján a „top20-ba” került, és őrzi 16. helyét. Mi lehet a népszerűség oka? Az alábbiakban inkább csak feltételezéseket és a beiskolázási kampány során szerzett tapasztalatokat fogalmazunk meg, amelyeket a későbbiekben kívánunk kutatás tárgyává tenni.

Az andragógia szak, mint továbbtanulási irány megjelölésének egyik oka minden bizonnyal az előd szakok (művelődésszervező, személyügyi szervező, munkavállalási tanácsadó) ismertsége és nagy számú hallgatója. Ebben az esetben az alapszak választását leginkább a szakirányok motiválják. A másik lehetséges ok az andragógia szak tantárgyi rendszerében kereshető. A szociológia, pszichológia, pedagógia vonzó és népszerű tudásterületek, ezek az andragógus képzésben jelentős súlyt képviselnek. Az andragógia alapszak választásának gyakoriságához hozzájárulhat az is, hogy a bolognai-rendszerben átalakult tanárképzési rendszerben megszűnt a főiskolai szintű tanárképzés. Azok a pályaválasztók, akik a tanárképző főiskolát választották volna, helyette szívesen megjelölik az andragógiát, hiszen a felnőttoktató tevékenysége laikus nézőpontból sokban hasonlít a tanári feladatokhoz. Tapasztalataink szerint sok potenciális hallgató érzi úgy, hogy egy viszonylag új képzés, amiről nem is tudja pontosan, hogy mit takar. Iskolátogatóink során azt tapasztaltuk, hogy a középiskolai osztályfőnököknek is alig volt információjuk az andragógia mibenlétéről, ők maguk is érdeklődéssel hallgatták ismertetőinket.

A részidős (levelező) képzésre jelentkezőknél a választás motivációja lehet a felnőttképzést folytató munkahely, de nem ritka, hogy éppen munkahely megszerzése érdekében választják a szakot. A „kell egy diploma” szemléletmód is jelen van a hallgatóság egy részében.

Tovább, mesterszakra?

A 2010-es felvételi tájékoztatóban megjelent adatok szerint 26 olyan mesterképzés létezik, amely befogadja az andragógia alapszakot végzetteket.* Az andragógia alapszakra épülő andragógia és emberi erőforrás tanácsadó MA mellett be lehet lépni neveléstudományi, kommunikáció és médiatudományi, politikatudományi és más keresett mesterképzésekre, de nyitva áll a kapu ritka szakok iránt, mint az arabisztika vagy a buddhizmus.

Az andragógia MA szak sok diplomás számára jelent vonzerőt. Ahogy a tanulmány első részében említettük, az MA szak előbb indult, mint ahogy az első andragógia alapképzésre járó évfolyam végzett volna. Mivel az andragógia MA indításának időpontjában megszűntek az előd szakokra épülő egyetemi kiegészítő képzések – a művelődésszervező főiskolai szakra épülő művelődésszervező egyetemi szak és a személyügyi szervező szak főiskolai diplomáját egyetemi szintre emelő humán szervező szak – a főiskolai végzettségűek számára egyik lehetséges út volt, és az ma is, a magasabb szintű végzettség megszerzéséhez az andragógia MA. A PTE-n 2008-ban indult első évfolyamra jelentkezők a legkülönbözőbb alapidiplomával rendelkeztek, a pedagógusok mellett mérnök, zenész, rendező, konduktor és még sokan mások találtak perspektívát az andragógia mester szakban. Sokan közülük különböző felnőttképzéssel is foglalkozó intézményekben láttak el oktatói/tanári feladatokat. Tipikusan ebbe a csoportba sorolhatók a szakoktatói oklevéllel rendelkezők. Kérdéses, hogy számukra valóban az andragógia mester szak segítette-e a felnőttek tanulásának támogatásához szükséges kompetenciákat megszerezni, vagy inkább megfelelt volna az andragógus tanár szak. Az egyetemi végzettséggel rendelkező, felnőttképzési vállalkozásokat működtetőknek feltehetően optimális választás lett volna a szakirányú továbbképzés is. A felnőtt szakképzésben dolgozó, egyetemi diplomás mérnök számára ideális választás lehet az OKJ-s felnőttoktató képzés.

Véleményünk szerint még sokat kell dolgozni azon, hogy a fent bemutatott képzések profilja oly mértékben elváljon egymástól, hogy a jelentkező biztos kézzel tudja megjelölni azt a képzést, amelyre neki leginkább szüksége van életpályája egy adott szakaszában. Ugyanakkor biztosítani kell a képzések közötti átjárhatóságot, az előzetesen megszerzett tudás és munkatapasztalat beszámítását, validálását.

Mivel az élethosszig tartó tanulás egyre inkább részévé válik mindennapjainknak, a tanulást segítő szakemberek képzése mögött – jelen pillanatban nem mindig világosan artikulált – társadalmi igény áll, ennek kielégítésére hivatottak a fentiekben elemzett képzések.

*Forrás: http://www.felvi.hu/felveteli/mesterszak_kereso

A tanulmányban felhasznált egyéb források

Alapképzési és hitéleti szakok képzési és kimeneti követelményei az angol nyelvű szak és szakképzettségek megjelöléseivel

<http://www.okm.gov.hu/felsooktatas/kepzesi-rendszer>

Mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményei

<http://www.okm.gov.hu/felsooktatas/kepzesi-rendszer>

A tanári szakképzettségek képzési és kimeneti követelményei az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményéről szóló 15/2006. (IV.3.) OM rendelet 2009. október 2-i módosításai után

<http://www.okm.gov.hu/felsooktatas/kepzesi-rendszer>

Felnőttoktatási fejlesztő szak

http://mpt.bme.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=14&lang=hu

Felnőttoktató – OKJ tanfolyam

<http://www.szakkepeshites.hu/szakmak/felnottoktato.html>